

BAYATÎ

Asıl adı Hasan b. Mahmûd olup
Cem Sultan'a ithaf ettiği
Câm-ı Cem-âyin adlı eserle tanınan
XV. yüzyıl Osmanlı tarihçisi
(bk. CÂM-ı CEM-ÂYİN).

BAYATÎ

Türk müzikisinde bir ana makam.

Müjdi bilinmemekle beraber beş asırdan beri kullanıldığı tahmin edilmektedir. Adının, Oğuzlar'ın bir kolu olan Bayat Türkleri'ne izâfeten verildiği ileri sürülmektedir. Kelime bayatî şeklinde de kullanılır.

Uşşak makamı ile aynı diziyi kullanan, ancak orta bölge perdelerinde başlayan seyir ile uşşaktan ayrılan bayatî, Türk müzikisinde makamların teşhis ve tarifinde "dizi"nin fazla önem taşımadığı, makam kavramının "seyir"le oluştuğu gerçeğinin tipik bir örneğidir. Donanımına segâh bemolü yazılır. Güçlüsü nevâ, durağı düğâh perdesidir. Güçlü civarından başlayan ve hemen daima aceme karşı karcığar geçkisini kullanan bayatî uşşak dördtlüsü ile karar verir. Meyan geçkileri acem, karcığar, gerdâniye veya muhayyer makamlarına yapılır.

Uşşak makamına oranla daha az karamsar, daha berrak ve renkli bir makam olan bayatîye örnek olarak Küçek Derviş Mustafa Dede'nin âyin-i şerifi; Behram Ağa ile Neyzen Emin Dede'nin devr-i kebîr, Kantemiroğlu'nun çenber, Şehzâde Seyfeddin Efendi'nin hafif usulündeki peşrevleri; Hammâmîzâde İsmâil Dede'nin hafif usulündeki "Bir gonca-femin yâresi vardır çiğirimde" ve Ze-kâi Dede'nin devr-i kebîr usulündeki "Ol gülün gülzâr-ı hüsnü bâd-ı mihnet bulmasın" mısraları ile başlayan besteleri; Tabî Mustafa Efendi'nin "Çıkmaz derûn-i dilden efendim mahabbetin" mısraları ile başlayan ağır aksak semâisi ile

Bayatî
makamı
dizisi ve
seyir
örneği

"Gül yüzlülerin şevkine gel, nüş edelim mey" mısraları ile başlayan nakış yürük semâisi; Hammâmîzâde İsmâil Dede'nin ağır aksak usulündeki "Nice bir aşkınla feryâd edeyim" mısraları ile başlayan şarkısı gösterilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *İlmü'l-musikî*, s. 74-75; Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 57, 60; IV, 213; Arel, *Türk Musikisi*, s. 20; Karadeniz, *Türk Musikisi*, s. 94, 335-338.

CİNUÇEN TANRIKORUR

BAYATÎ-ARABAN

Türk müzikisinde
bir birleşik makam.

Terkip edeni bilinmemekle beraber dört buçuk asırdan beri kullanıldığı tahmin edilmektedir. III. Selim ekolü bestekârlarından Hacı Sâdullah Ağa tarafından canlandırılmıştır. İkinci tür arabân dizisinin (bk. ARABAN) bayatî makamı çeşnişile karar vermesinden ibarettir.

Büyük formlu klasik eserlerde nevâ perdesi üzerindeki hicaz beşlisi, çârgâh perdesi yerine nîm hicaz perdesinin yeden olarak gösterilmesi suretiyle zengüeli şekilde kullanılmıştır. Donanımına karar kalıbının ârizası olan segâh bemolü konur. Ancak donanımında karcığar makamı ârizalarının gösterildiği, karar perdelerinin ise ezgi içinde kullanıldığı bayatî-arabân eserlerin de çoğunlukta olduğunu belirtmek gerekir. Güçlüleri sırasıyla muhayyer, gerdâniye ve nevâ perdeleri, durağı düğâh perdesi-

dir. Meyan geçkileri genellikle muhayyer, acem, arazbar veya tiz durakta sabâ makamlarına yapılır. Bütün birleşik makamlar gibi inici seyir gösterir.

Karcığar makamına oranla daha parlak, neşeli ve geniş imkânli bir makam olan bayatî-arabana örnek olarak Gazi Giray Han'ın muhammes, Ulvi Erguner'in devr-i kebîr usulündeki peşrevleri, Şehzâde Seyfeddin Efendi ve Muhiddin Erev'in saz semâileri ile Hacı Sâdullah Ağa'nın iki beste, iki semâiden müteşekkil klasik faslı gösterilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezgi, *Türk Musikisi*, I, 150-154; IV, 252; Arel, *Türk Musikisi*, s. 93; Karadeniz, *Türk Musikisi*, s. 140, 535-536.

CİNUÇEN TANRIKORUR

BAYBARS

Rüknüddîn Baybars el-Mansûrî
en-Nâsîrî ed-Devâdâr el-Hitâf
(ö. 725/1325)

Memlûkler döneminin
meşhur emîr, fakih
ve tarihçilerinden.

el-Melikü'l-Mansûr Seyfeddin Kalavun'un (1280-1290) kölelerinden olduğu için el-Mansûrî nisbesiyle anılmaktadır. Sultan I. Baybars zamanında (1260-1277) Suriye ve Kilikya'da Franklar'a karşı yapılan seferlere katıldı. Kalavun zamanında Kerek ve Şevbek ile civarına vali tayin edildi. Ancak el-Melikü'l-Eşref Halil (1290-1293) bir yıl sonra onu bu görevden aldı. Mısır'a dönen Baybars daha sonraki yıllarda Akkâ ve Anadolu'daki Kal'atü'r-Rûm kuşatmalarına ve Moğollar'a karşı yapılan iki sefere katıldı. Kısa bir süre sonra el-Melikü'n-Nâsîr Muhammed b. Kalavun tarafından "eddevâdârü'l-kebîr" unvanıyla Divân-ı İnşâ reisliğine getirildi. el-Melikü'l-Mansûr Lâçin 1297'de tahta geçince onu azletti. Ancak el-Melikü'n-Nâsîr 1299'da Baybars'ı tekrar devâdar tayin etti ve 1304

Bayatî-
arabân
makamı
dizisi ve
seyir
örneği